

BAZIČNA PERCEPTIVNO-MOTORIČKA STIMULACIJA U OTKLANJANJU AUTOAGRESIVNOG PONAŠANJA

Lelia Kiš

Dubravka Levandovski

Borka Teodorović

Originalni znanstveni rad

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.4

Sažetak

Program bazične perceptivno-motoričke stimulacije u otklanjanju autoagresivnog ponašanja primijenjen je u radu s desetogodišnjim ispitanikom s teškom mentalnom retardacijom. Program se sastojao iz dva dijela i provodio 30 dana. Prvi dio se ostvarivao u individualnom radu s ispitanikom, a sadržavao je stimulaciju vodom, masažu i relaksaciju. Drugi dio programa se ostvarivao u grupnom radu, u okviru kojeg se prema individualiziranom programu radilo na usvajanju tog nova zadatka. Primjenom modela i algoritma INDIFF, identificirane su dvije značajne komponente promjena, koje su prikazane i u obliku trajektorija: faktor učenja i faktor ponašanja. Pokazalo se da je došlo do smanjenja učestalosti javljanja autoagresivnog ponašanja. Ispitanik je također u potpunosti svladao zadatke predviđene individualiziranim programom.

1. Uvod

Pod autoagresivnim ponašanjem podrazumijevamo različite oblike ponašanja kojima osoba povređuje samu sebe vlastitim dijelovima tijela ili drugim predmetima. Autoagresivno ponašanje može se smatrati pokušajem kontrole socijalne sredine (Feuser, 1985), ono je stoga svrsishodno, ali neadekvatno jer vodi pojedinca u još dublju izolaciju.¹ Na uzorku od 82 umjereno, teže i teško mentalno retardiranih ispitanika kod kojih je utvrđen jedan od oblika nepoželjnih ponašanja, smještenih u institucije za rehabilitaciju ovih osoba u Zagrebu i Splitu (N=558) utvrđena je pojava autoagresivnog ponašanja u 17% slučajeva. Životna dob

ispitanika kretala se u rasponu od 5 do 18 godina (Teodorović, Kocijan, 1988). Slične rezultate navodi Klaus (1987) koji je na uzorku od 800 ispitanika smještenih u instituciju utvrdio pojavu autoagresije u 15% slučajeva. Isti autor iznosi podatke po kojima taj postotak kod osoba na stupnju teške mentalne retardacije raste na 27 do 33%. Iz toga se može zaključiti da što je teži stupanj mentalne retardacije, to će češća i intenzivnija pojava autoagresivnog ponašanja biti. Međutim, u istraživanju Teodorović i Kocijan (1988) nije se mogla utvrditi značajna povezanost između razine spoznajnog razvoja i autoagresivnog ponašanja. Interesantan je i podatak da postotak autoagresivnog ponašanja skupine

¹ Ovaj rad dio je projekta "Evaluacija selektivnih programa za transformaciju nedostatnih i nepoželjnih oblika ponašanja djece i omladine s teškoćama u razvoju" koji se ostvaruje u Zavodu za defektologiju Fakulteta za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

umjereno, teže i teško mentalno retardiranih ispitanika starije životne dobi (10 do 18 godina) iznosi 51% (Kocijan i suradnici, 1988). To znači da autoagresivno ponašanje postaje učestalije porastom životne dobi. Različiti uzorci, različiti mjerni instrumenti i sigurno različito poimanje autoagresivnosti uzrok su i različitih podataka na koje se u odnosu na učestalost ove pojave nailazi u literaturi. Iz dosadašnjih istraživanja jasno proizlazi da se pojava autoagresivnosti može pripisati utjecajima mnogih pojedinačnih faktora ili njihovoj interakciji. Kao mogući uzroci navode se organski poremećaji (Brezowski, 1985), težnja za uspostavljanjem perceptivne ravnoteže (Wells i Smith, 1983), kompenzacija nedostatnih senzoričkih podražaja (Delacato, 1975), pokušaj da se tim putem uspostavi bolja orijentacija i osjećaj sigurnosti, osobito kod osoba sa sindromom autizma (Feuser, 1985). Čitav niz biheioralno orijentiranih autora smatra autoagresiju naučenim ponašanjem, a psihodinamičke teorije tumače autoagresiju kao oblik samookrivljavanja i kažnjavanja. U nastojanju da odgovori na pitanje što je zajedničko osobama koje ispoljavaju autoagresivno ponašanje neovisno o njegovom uzroku Klauss (1987) naglašava da je to osjećaj bespomoćnosti i to trajni ili situacijom uslovljeni.

"Bespomoćnost znači da osoba nije u stanju strukturirati uvjete svog života ili na njih utjecati i time integrirati ličnu i materijalnu sredinu, na način da se zadovolje njene osnovne potrebe... Autoagresivno ponašanje je stoga u osnovi poremećaj odnosa s okolinom." (str. 111). Shvati li se dakle autoagresivno ponašanje kao neuspješan pokušaj samopomoći onda se

u razmišljanju o tretmanu te pojave ne može poći od želje da se ona otkloni već da se postigne viša razvojna razina pojedinca koja će mu omogućiti da razvije efikasnije oblike interakcije s okolinom. U kojoj mjeri će se to postići ovisi o sposobnosti za učenje koju pojedinac posjeduje i uvjetima u kojima živi i u kojima u većoj ili manjoj mjeri zadovoljava svoje osnovne potrebe. Individualizacija u pristupu, mogućnost uspostavljanja trajnijih veza s osobljem, zdrav i human način življenja sigurno će doprinjeti smanjenju autoagresivnog ponašanja.

2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je da se evaluiira efikasnost programa bazične perceptivno motoričke stimulacije u otklanjanju autoagresivnog ponašanja.

3. Metode rada

3.1. Opis slučaja

U istraživanje je uključen jedan ispitanik B.F., ženskog spola u dobi od 10 godina. Djevojčica je na stupnju teške mentalne retardacije. Od pete godine stacionarno je smještena u Centru za rehabilitaciju "Zagreb". Potječe iz obitelji s višim socioekonomskim statusom. Stariji brat, također na stupnju teže mentalne retardacije trajno je smješten u instituciju. Suradnja s roditeljima je dobra. U interakciji s okolinom djevojčica ispoljava osnovne emocionalne reakcije. Odaziva se na vlastito ime, ali ne slijedi ni najjednostavnije verbalne naloge. Ne sudjeluje u grupnim aktivnostima, a i individualne većinom odbija. Predmete istražuje na način da ih stavlja u usta. Ne razlikuje jestive od nejestivih stvari. Hoda i trči

nekoordinirano, samostalno se penje stepenicama, no kod silaženja je prisutan izraziti strah. Sudjeluje u oblačenju i svlačenju i obavljanju osobne higijene, no međutim ne regulira fiziološke potrebe. Kod djevojčice je prisutna autoagresivnost u obliku snažnog udaranja dlanom o obraz te takvo ponašanje predstavlja smetnju u cjelokupnom procesu socijalizacije djeteta.

3.2. Opservacija

Cilj opservacije bio je da se utvrdi učestalost nepoželjnog ponašanja, situacija u kojoj se ono najčešće javlja te razinu dostignuća u svladavanju aktivnosti svakodnevnih situacija.

Opservacija problemskog područja (autoagresivno ponašanje) provedena je prema "Obrascu za opažanje ponašanja", koji je izrađen na Fakultetu za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu u okviru ranije navedenog znanstvenog zadatka. Obrazac za opažanje ponašanja obuhvaća šest situacija i to: hranjenje; oblačenje i svlačenje; obavljanje osobne higijene; nestrukturirana igra; organizirane grupne aktivnosti; poslijepodnevni odmor. Promatranje ispitanika u navedenim situacijama vršeno je svaki drugi dan u razdoblju od dva tjedna, jednom dnevno u trajanju od 20 minuta. U opservaciji ponašanja ispitanika u svakodnevnim situacijama primijenjene su Liste procjene ponašanja iz Programa rada s djecom s teškoćama u razvoju (Levandovski i Teodorović, 1989). Obuhvaćene su sljedeće situacije iz I. faze programa:

- hranjenje (30 zadataka)
- osobna higijena (15 zadataka)

- oblačenje i svlačenje (22 zadatka)
- prigodne svečanosti 922 zadatka).

Zadaci koji su navedeni u pojedinim situacijama poredani su po principu od jednostavnog k složenijem u skladu sa zakonitostima ontogenetskog razvoja djeteta i strukturom zadataka.

3.3. Program rada

Polazeći od rezultata opservacije ponašanja ispitanika, strukturirali smo program bazične perceptivno-metodičke stimulacije s ciljem smanjenja učestalosti javljanja autoagresivnog ponašanja. Pri tome smo pokušali definirati situacije i sadržaje kroz koje će dijete:

- a) dobiti više individualne pažnje - individualni rad s djetetom
- b) razviti svijest o vlastitom tijelu (mogućnost kontrole vlastitih pokreta putem kinestetskog osjeta, dodira i masaže
- c) kompetentno izvoditi neke jednostavne zadatke, putem učenja, motivacije i doživljaja uspjeha
- d) razviti perceptivne sposobnosti - manipuliranjem različitim predmetima, putem doživljaja različitih medija.

Pri tome smo koristili elemente funkcionalne terapije opuštanja (Fuchs, 1984), terapije "čvrstog držanja" (Tinbergen, 1983), terapije pokretom (Besems, 1981) i bazalne stimulacije (Fröhlich, 1989). Program se sastojao iz dva dijela. Prvi dio se ostvarivao u individualnom radu s ispitanikom, a sadržavao je stimulaciju vodom, masažu i relaksaciju.

Stimulacija vodom

Program aktivnosti u vodi koja već kao medij ima relaksirajući utjecaj na organizam predviđen je za lakše i skladnije izvođenje osnovnih pokreta, korekciju nekoordiniranih kretnji, svrsishodnije percipiranje dijelova tijela i tijela u cjelini te za stvaranje doživljaja ugodne u popuštanju mišićne napetosti. U kadi napunjenoj vodom nešto preko koljena djeteta izvodile su se u trajanju od 20 minuta, slijedeće skupine vježbi:

1. postepeno spuštanje nogu iz sjedećeg položaja s ruba kade (saginjati se i zahvaćati vodu rukama te polijevati gornji dio tijela)
2. hodanje kroz vodu naprijed-nazad, postrance
3. sjedenje u vodi (rukama prolaziti kroz vodu, pomicati gornji dio tijela, pokretati noge)
4. ležanje u vodi (pokretanje glave naprijed-nazad, lijevo-desno; pokreti ruku/šake - pružanje, savijanje, kruženje; pokreti nogu/stopala - pružanje, savijanje, dizanje, kruženje; odizanje kukova)
5. mirno ležanje u vodi nekoliko sekundi
6. podvodna masaža tušem; ubacivanje loptica; korištenje pjene za kupanje (za što bolju taktilnu stimulaciju dijelova tijela)

Masaža

Primjenom masaže u radu s osobama s težom mentalnom retardacijom utječemo, ponajprije, na razvoj osjećaja opuštenosti cijelog tijela ili dijelova tijela, spoznavanje svijesti o vlastitom tijelu (shema tijela) te na

uspostavljanje boljeg socijalnog kontakta sa subjektom (povjerenje, prihvaćenost, smanjenje odbojnosti prema fizičkom dodiru). Pritisak, kruženje, trljanje, glađenje, lupkanje samo su neki od elemenata masaže, koju je potrebno provoditi u toploj prostoriji, toplim rukama (skladnim pokretima dlanova) po tijelu subjekta na koje smo lagano nanijeli ulje za masažu (15 minuta).

Ističemo slijedeće cjeline:

1. masiranje većih površina tijela obim rukama - kružnim pokretima ili pokretima osmice
2. masiranje ekstremiteta od ramenog zgloba (kuka do ručnog) nožnog zgloba
3. masiranje cijele šake i stopala - otvaranje, pruženje i glađenje te masiranje svakog prsta posebno

Relaksacija

U okviru programa relaksacije izvodilo se nekoliko strukturiranih motoričkih aktivnosti u sjedećem i ležećem položaju, koje djeluju umirujuće na subjekta i pružaju mu određenu sigurnost. Težište tih aktivnosti je u ritmičkim i harmoničkim pokretima kojima se ispitanik prepušta da bi različita iskustva u usvajanju pojedinih oblika kretanja (kotrljanje, ležanje, njihanje) doživio kao ugodu te da bi spoznao stanovite suprotnosti kao što su kretanje - mirovanje; brzo-polako; napeto-opušteno i sl. Pritom je bitno da defektolog u toku provođenja programa bude u vrlo bliskom fizičkom kontaktu s djetetom (obgrli ga rukama, prislanja se uz njega) radi uspostavljanja što adekvatnijeg međusobnog odnosa povjerenja. Početak i kraj seanse, koja se odvijala u malo

zamračenoj prostoriji, obloženoj strunjačama, bez suvišnih detalja, u pravilu 15-20 minuta, bili su uvijek isti.

Aktivnosti su obuhvaćale:

1. usklađivanje ritma disanja između defektologa i ispitanika u početnom, sjedećem položaju (dijete je u naručju defektologa); defektolog se prilagođava ritmu disanja ispitanika, ali postepeno prenosi svoje lagano, umirujuće disanje na dijete
2. zajedničko izvođenje laganih kružnih pokreta rukama i cijelim tijelom (njihanje u različitim smjerovima)
3. kotrljanje djeteta po podu od sebe i natrag; zajedničko kotrljanje
4. izmjenjivanje pokreta savijanja i pružanja pojedinih dijelova tijela i cijelog tijela u sjedećem i ležećem položaju (pravilan ritam disanja u stanju napetosti i opuštanja)

Drugi dio programa se ostvarivao u grupnom radu, u okviru kojeg se prema individualiziranom programu radilo na usvajanju 3 zadatka iz područja Prigodne svečanosti već navedenog programa.

1. Ubacivanje sitnijih predmeta u posudu

sredstva: manje staklenke sa širim grlom, male staklene bočice, sitne šarene kuglice, sjemenke, obojeni kamenčići

postupak: staklenke ili bočice napunjene šarenim kuglicama, obojenim kamenčićima ili sjemenkama, mogu poslužiti kao dar ili ukras za prostoriju.

Stavite pred dijete staklenku sa širim grlom i posudu s nešto većim šarenim kuglicama (kamenčićima). Uzmite jednu kuglicu i

ubacite je u staklenku. Provjerite prati li vašu radnju. Zatim mu pružite jednu kuglicu i potaknite ga da je ono ubaci u staklenku. Ako je potrebno vodite njegovu ruku, ali postepeno ukidajte pružanje pomoći. Pohvalite dijete. Cilj vježbe je postignut ako dijete bez pomoći ubacuje jednu po jednu kuglicu koju ste mu pružili.

2. Sljeđenje naloga

sredstva: darovi, ukrasi, igračke, slatkiši

postupak: Kao što je već navedeno u početku uvježbavanja treba se odlučiti za jedan nalog koji se uvijek na isti način može ponavljati nekoliko puta u toku dana, ali i u različitim situacijama. Tek kada dijete sa sigurnošću reagira na jedan nalog, prelazi se na uvježbavanje sljedećeg, itd. Najčešće je prvi nalog kod uvježbavanja "Uzmi!", "Uzmi loptu!", "Uzmi poklon!", "Uzmi bombon!", zatim "Dođi!", "Sjedi!", "Otvori vrata!"

i dr. Pri tome uvijek rukom pokazujte ponuđeni predmet. Ako dijete reagira na nalog pohvalite ga i, naravno, dopustite da se posluži ponuđenim predmetom. Ako je potrebno vodite njegovu ruku u sljeđenje naloga, ali postepeno ukidajte pomoć.

3. Udaranje o bubanj jednim štapićem

sredstva: bubanj, dvije udaraljke

postupak: Postavite bubanj pred dijete. Vodite mu ruku i pokušajte s njim udariti jednom rukom o bubanj. Nakon što je dijete upoznalo instrument i uspješno surađuje u zajedničkom izvođenju gore opisane kretnje, uzmite jednu udaraljku i udarite njome o bubanj, položen na pod. Drugu udaraljku dajte djetetu i potaknite ga da

oponaša vaš pokret: Pritom izgovarajte ili pjevajte neku pjesmicu koja je jako ritmički naglašena. Možete koristiti ploču ili kazetu.

Napomena:

Zadaci su se izvodili u nekoliko navrata tokom dana u različitim situacijama. U skladu s aktivnostima koje su se u pojedinim situacijama provodile, bilo je potrebno modificirati navedene zadatke. Tako napr. prilikom pospremanja igračaka one su "ubacivane" u kutiju; pri uređenju grupnog prostora "ubacivani" su papirići u koš za smeće; u situaciji hranjenja dijete smo navodili da "uzme"... i sl. Program se provodio svakodnevno u trajanju od mjesec dana. Promjene koje su se u to vrijeme dešavale praćene su svakodnevnim mjerenjem učestalosti javljanja autoagresivnog ponašanja ispitanika u situacijama grupnog i individualnog rada, kao i u nestrukturiranoj situaciji.

3.4. Obrada podataka

Dobiveni rezultati obrađeni su programom INDIFF² za koji su model, algoritam i program izradili Momirović i Karaman (1982).

Primijenjen je za komponentnu analizu promjena stanja individualnog objekta opisanog nad skupinom kvantitativnih varijabli, registriranih kroz neki vremenski period. Takvom analizom dobiva se uvid u korelacije varijabli, u strukturu komponenata promjena tj. odnose registriranih varijabli i komponenata promjena te u jednostavan prikaz relacija među vremenskim točkama.

4. Rezultati i diskusija

4.1. Rezultati inicijalnog ispitivanja

Rezultati inicijalnog ispitivanja prikazani su u Tablici 1, iz koje je vidljivo da se autoagresivno ponašanje kod ispitanika najučestalije javlja u nestrukturiranoj situaciji /411/, zatim u situaciji grupnog rada /221/, a nešto manje, iako još uvijek veoma intenzivno u ostalim situacijama.

Tablica 1.
Inicijalno stanje

DANI	FREKVENC.AUTAGR. PON. U SITUACIJI	hranjenje	oblač. i svlač.	obavl. osobne higij.	nest. igre	organ. grup. aktiv.	poslije- pod. odmor
	1		16	4	23	22	31
2		13	34	37	85	58	0
3		36	35	44	181	15	35
4		53	49	39	63	89	53
5		51	20	12	60	28	57
UKUPNO		169	142	155	411	221	164

² Obrada podataka učinjena je u Sveučilišnom centru u Zagrebu na računalo UNIVAC1100.

Na osnovi dobivenih rezultata opservacije autoagresivnog ponašanja ispitanika, došli smo do pretpostavke da se ovaj oblik ponašanja najučestalije javlja u situaciji nestrukturirane igre, zbog izloženosti velikom broju intenzivnih, za dijete nerazumljivih podražaja, i nedostatku sposobnosti da bez vođenja osmisli situaciju u kojoj je prepušteno samo sebi. Opservacijom ponašanja ispitanika u svakodnevnim situacijama, utvrđeno je da je djevojčica svladala približno polovicu zadataka sadržanih u I.fazi programa rada s djecom s teškoćama u razvoju. Najveća su odstupanja u situaciji Prigodnih svečanosti gdje je od ukupno 22 zadatka usvojila svega četiri.

4.2. Rezultati finalnog ispitivanja

Da bi se dobio uvid u neke relacije između izabranih varijabli prikazana je matrica promjene korelacija varijabli na nizu

vremenskih točaka. Korelacije su izračunate na osnovi sumarnog vektora prosječnih vrijednosti za svaku varijablu. Budući da se radi samo o jednom ispitaniku svaka vremenska točka (30) u kojoj su promatrani neki parametri u vezi s ispitanikom, predstavlja ertitet na temelju kojeg su izračunate korelacije varijabli (tablica 2.)

Za praćenje promjena u ponašanju djeteta izabrano je šest varijabli. Prve tri govore o ukupnom broju javljanja autoagresivnog ponašanja kod ispitanika u tri različite situacije u toku dana: u nestrukturiranoj ili tzv. situaciji slobodne igre djece (NESTRU), u situaciji grupnog rada s djecom (GRURAD) i u situaciji individualnog rada s ispitanikom (INDRAD). Ostale tri varijable odnose se na postignuti napredak u svladavanju odabrana tri zadatka i to: "Ubacuje sitnije predmete u posudu "(UBSPUP), "Slijedi naloge "(SLINAL) i "Udara o bubanj jednim štapićem "(UDOBJS).

Tablica 2.

Matrica korelacija varijabli

	NESTRU	GRURAD	INDRAD	UBSPUP	SLINAL	UDOBJS
NESTRU	1.00	0.00	0.05	0.06	-0.15	0.15
GRURAD		1.00	0.27	-0.26	-0.31	-0.32
INDRAD			1.00	-0.17	-0.41	-0.74
UBSPUP				1.00	0.81	0.35
SLINAL					1.00	0.57
UDOBJS						1.00

Kao što je vidljivo iz tablice 2. varijable nisu u visokoj korelaciji, izuzev varijable ubacivanja sitnijih predmeta u posudu, koja je u visokoj korelaciji s varijablom slijeđenja jednostavnih naloga. Srednje visoka povezanost utvrđena je između varijabli slijeđenja, naloga i udaranja o bubanj. Obje korelacije su očekivane jer izvršenje navedenih zadataka velikim dijelom uključuje slijeđenje jednostavnih verbalnih naloga ("Ubaci", "Udari!") Najvišu korelaciju s negativnim predznakom možemo uočiti između varijabli individualnog rada i udaranja o bubanj (-.74). I ostale negativne, iako ne značajne korelacije, nađene su između varijabli ukupnog broja javljanja autoagresivnog ponašanja kod ispitanika u različitim situacijama i varijabli postignutog napretka u svladavanju odabranih zadataka. Ovo govori u prilog hipoteze da što ispitanik ispoljava viši stupanj autoagresije, to je

slabiji u izvršavanju postavljenih zadataka i obratno. Time se opravdava koncepcija integrativnog pristupa u strukturiranju programa tj. potreba da se paralelno s "edukativnim" sadržajima daju i sadržaji kojima se utječe na bolje opće fizičko i psihičko funkcioniranje djeteta. Za ekstrakciju faktora u prostoru promatranih varijabli upotrebljen je PB kriterij (Štalec, Momirović, 1971). Iz tablice 3, vidljivo je da je prostor od šest varijabli sveden na tri glavne komponente promjena koje objašnjavaju 64% ukupne varijance sistema. Prva glavna komponenta iscrpljuje najveću količinu varijance tj. 46%, a druga 18% zajedničke varijance. Evidentno je da će prva glavna komponenta vjerojatno predstavljati osnovni predmet mjerenja, tj. da upravo ona sadrži suštinu promjena koje su se dogodile u vremenskim točkama u sistemu promatranih varijabli.

Tablica 3.

Karakteristični korjenovi

	LAMBDA	% zajedničke varijance	KUMULATIVNO
1	2.74056	.45676	.45676
2	1.10962	.18494	.64170
3.	1.02512	.17085	
4	.80434	.13406	
5	.21181	.03530	
6	.10856	.01809	

zadnji značajni
karakteristični korijen

Komunaliteti pojedinih varijabli su izračunati u prostoru dvije glavne komponente (tablica 4.). Raspon veličine komunaliteta kreće se od .28 do .91.

Tablica 4.
Komunaliteti varijabli

NESTRU	.38442
GRURAD	.27830
INDRAD	.68874
UBSPUP	.73606
SLINAL	.90587
UDOBJS	.85679

U tablici 5. prezentirana je struktura komponenti promjena na vektore varijabli. Na osnovu ovih projekcija, moguće je identificirati dvije komponente promjena koje objašnjavaju proces smanjenja učestalosti javljanja autoagresivnog oblika ponašanja kod ispitanika. Dvije značajne komponente promjena prikazane su i u obliku trajektorija na slikama 1 i 2.

Tablica 5

Struktura komponenata promjena

	FAC 1	FAC 2
NESTRU	.0022	.6200
GRURAD	-.5251	-.0510
INDRAD	-.7095	-.4306
UBSPUP	.7227	-.4623
SLINAL	.8669	-.3929
UDOBJS	.8293	.4113

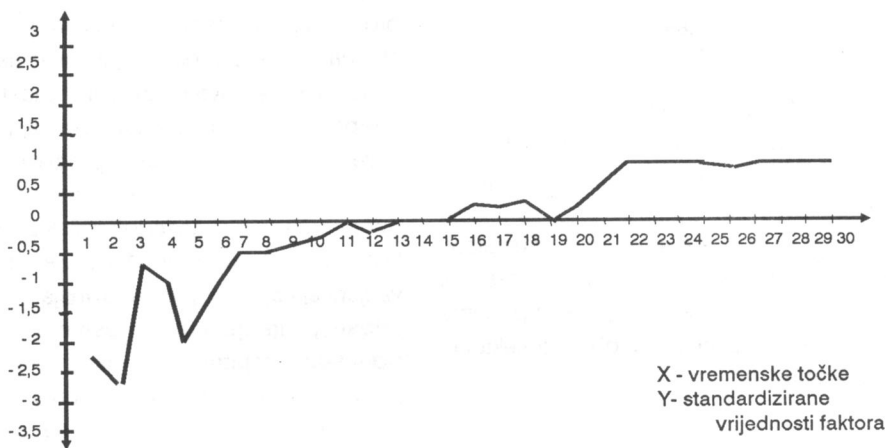
U osnovi prve komponente promjena (faktor 1) čemu doprinose najveće projekcije varijabli /46% ukupne varijance/ nalaze se varijable napretka u svladavanju sva tri odabrana zadatka iz Programa rada u situaciji Prigodnih svečanosti, te s negativnim predznakom varijable učestalosti

javljanja autoagresivnog oblika ponašanja ispitanika u situacijama grupnog i individualnog rada s ispitanikom. Faktor 1 bi se prema varijablama koje su najzastupljenije u njegovoj strukturi mogao nazvati faktorom učenja. Prema slici trajektorija /slika 1/ koja u ovom slučaju predstavlja grafički prikaz napretka ispitanika u učenju, u 30 vremenskih točaka, vidljivo je da njegov smjer ukazuje na porast do 22. dana provođenja programa, a onda na određenu stagnaciju. Od 22. dana ispitanik je samostalno izvršavao sve postavljene zadatke pa pretpostavljamo da bi krivulja napretka i dalje rasla da smo tada u program unijeli nove zadatke. Na drugi faktor, koji je odgovoran za manju, ali još uvijek značajnu količinu informacija /18% zajedničke varijance/ najveći utjecaj ima varijabla učestalosti javljanja autoagresivnog oblika ponašanja ispitanika u nestrukturiranoj situaciji. Uz nju, iako u nešto manjoj mjeri, s pozitivnim predznakom nalazi se varijabla napretka u svladavanju zadatka "Udara o bubanj jednim štapićem". Varijable napretka u svladavanju preostala dva zadatka te varijabla učestalosti javljanja autoagresivnog oblika ponašanja u situaciji individualnog rada s ispitanikom su negativnog predznaka. Promatramo samo varijable s pozitivnim predznakom / a jedna od njih je i najzastupljenija u strukturiranju ovog faktora vidljivo je da obje govore o udaranju; jedna o udaranju o bubanj, a druga o udaranju dlanom o obraz. Iz ovoga možemo zaključiti da je došlo do djelomične supstitucije nepoželjnog oblika ponašanja ispitanika poželjnim ponašanjem /udaranjem o bubanj/, te da je i to dijelom utjecalo na smanjenje učestalosti autoagresivnog oblika ponašanja kod ispitanika. Ovaj faktor

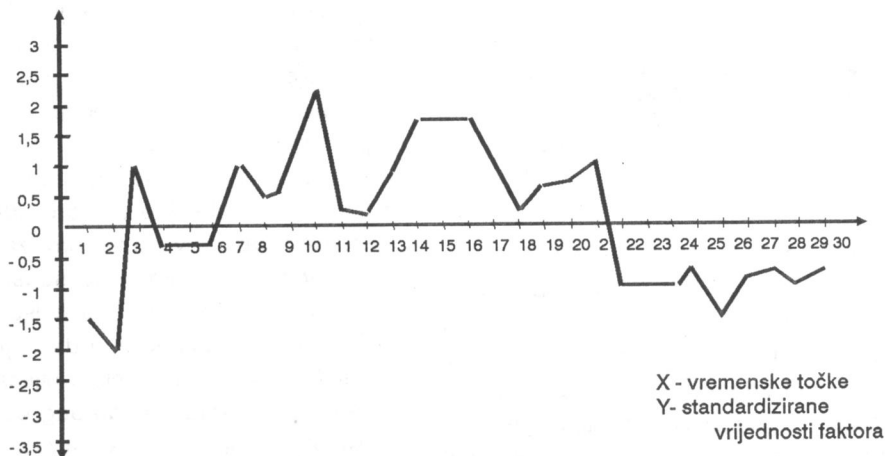
možemo definirati kao faktor ponašanja. Njegova krivulja (slika 2) raste što je ispitanik autoagresivniji u nestrukturiranoj situaciji i što uspješnije udara o bubanj. Iako je ispitanik već 7. dan samostalno izvršavao zadatak "Udara o bubanj jednim štapićem",

od 10. dana provođenja programa prisutan je pad krivulje. Nadalje, ona se od 22. dana nalazi u negativnom polju koordinatnog sustava, što dokazuje smanjenje frekvencije javljanja autoagresivnog ponašanja u nestrukturiranoj situaciji.

Slika 1
Komponente promjena - FAKTOR I

Slika 2
Komponente promjena - FAKTOR II

5. Zaključak

Bazična perceptivno-motorička stimulacija polazište je u strukturiranju složenijeg, integrativnijeg pristupa u radu s djecom s teškom mentalnom retardacijom. Posebne potrebe te djece nije moguće zadovoljiti u postojećim uvjetima rehabilitacijskog rada koji je ponajprije usmjeren na tretman djece s umjerenom i težom mentalnom retardacijom. Integrativnim pristupom bi se dakle trebalo više voditi računa o emocionalnim, zdravstvenim i edukativnim problemima ove djece. Teškoće koje nastaju u interakciji djeteta sa socijalnom okolinom, proizlaze većim dijelom iz njegove nesposobnosti da prima, interpretira i pohranjuje informacije iz vanjskog svijeta i vlastitog organizma. Isto tako način na koji ove osobe pokušavaju izraziti svoje potrebe i želje vrlo često nije razumljiv okolini. Stoga je ponašanje osoba s teškom mentalnom retardacijom, uključujući i autoagresiju, rezultat neuspjele

komunikacije u širem smislu. Poznato je da takve osobe imaju izrazitih problema u razvoju referenične točke tj. sheme tijela, lateralizacije i prostorne i vremenske orijentacije. Čini se opravdanim da se u rehabilitaciji osoba s većim teškoćama u razvoju krene upravo od stimulacije razvoja osnovnih emocionalnih reakcija (osjećaj ugone, bliskosti, sigurnosti, samopouzdanja), perceptivno-motoričkih sposobnosti (vidni, slušni, taktilni i kinestetski podražaji), komunikacije (izražavanje želja i nelagode neverbalnim putem). U skladu s time nameće se potreba prilagođavanja režima dana, ishrane i prostora u kojima dijete boravi te provođenja posebne medicinske njege (veća sklonost k alergijskim reakcijama, metaboličnim promjenama, opstipacija i sl.). Iz ovog rada je vidljivo da se primjenom samo nekih elemenata takvog pristupa mogu postići pozitivne promjene u ponašanju djeteta.

LITERATURA

1. Besems, T.: Bewegungstherapie mit autoaggressiven psychomotorisch gestorten Kindern. U: Berufsverband Deutscher Psychologen, Weinsberg, 1981.
2. Brezowsky, P.: Diagnostik und Therapie selbstverletzenden Verhaltens, Stuttgart, 1985.
3. Delacato, C.: Der unheimliche Fremdling - das autistische Kind. Freiburg 1975.
4. Freuser, G.: Zum Verständnis von Stereotypien und selbstverletzenden Verhaltensweisen bei Kindern mit Autismus - Syndrom unter Aspekten der pädagogisch-therapeutischen Arbeit, U: Jahrbuch für Psychopathologie und Psychotherapie V/1, 1985, 127 - 157.
5. Fröhlich, A.: Lernmöglichkeiten, Aktivierende Förderung für schwer mehrfachbehinderte Menschen, Heidelberg, 1989.
6. Fuchs, M.: Funktionelle Entspannung - Theorie und Praxis einer organismischen Entspannung über den rhythmisierten Atmen, Stuttgart, 1984.

7. Klauss, Th.: Autoaggressives Verhalten bei geistig Behinderten, Geistige Behinderung, 1987.26.2. 108-119
8. Kocijan, S.; J.Škrinjar; B.Teodorović: Ispitivanje nepoželjnih oblika ponašanja u osoba s umjerenom, težom i teškom mentalnom retardacijom. Defektologija, 1988.24.1. 67-81.
9. Levandovski, D.; B.Teodorović: Program rada s djecom s teškoćama u razvoju, Zagreb, 1989.
10. Momirovi, K.; Ž. Karaman: INDIFF = Model, algoritam i program za analizu promjena stanja nekog objekta opisanog nad skupinom kvantitativnih varijabli, Kineziologija, 1982, 16, 5-8
11. Štalec, Momirović, K.: Ukupna količina valjane varijance kao osnov kriterija za određivanje broja značajnih glavnih komponenata, Kineziologija, 1971, 1, 77-81
12. Teodorović, B.; S. Kocijan: Relacije kognitivnih sposobnosti osoba s težom mentalnom retardacijom i nepoželjnih oblika ponašanja, Defektologija, 1988.24.2.. 47-63.
13. Tinbergen, N. i E.A.: "Autistic" Childrenn - New Hope for a Cure, London, 1983.
14. Wells, M.E.; Smith, D.S.: Reduction of Self-injurious Behavior of Mentally Retarded Persons Using Sensory-Integrative Techniques, American Journal of Mental Deficiency, 1983.87.6. 664-666

BASIC PERCEPTIVE-MOTOR STIMULATION IN ELIMINATING AUTOAGGRESSIVE BEHAVIOR

Summary:

The program of basic perceptive-motor stimulation in eliminating autoaggressive behavior, was applied in the work with the ten year old severely mentally retarded boy.

Program consisted of two parts and was 30 days long. The first part was based on the individual work with the subject and contained watter stimulation, massage and relaxation. The second part of this program was carried out in the group work, within which was according to the individual program worked on acquiring three new tasks.

The model and algorithm INDIFF were applied and two significant components of changes were identified. These components are shown in the trajectory: Learning factor-Behavior factor. The results show dropp in the incidence of autoaggressive behavior. Subject has as well completely mastered tasks from the individualized program.